

Justitiekottets betänkande

1979/80: 40

med anledning av motion om handläggning av mål om betalningsföreläggande

Motionen m. m.

I motionen 1979/80: 796 av Rune Carlstein (s) hemställs att riksdagen begär en översyn av reglerna för tingsrätt att överflytta mål om betalningsföreläggande till annan tingsrätt.

I motionen erinras om att det saknas regler som gör det möjligt för en tingsrätt att flytta över mål om betalningsföreläggande till annan tingsrätt. Detta har enligt motionären lett till att vissa tingsrätter avvisar en ansökan som har getts in till fel tingsrätt, medan andra flyttar över en sådan ansökan till den domstol som är behörig att ta upp målet. Motionären anser att det borde vara en naturlig serviceåtgärd av en domstol att flytta över en till fel domstol ingiven ansökan till behörig domstol. För att få en enhetlig och mera rationell handläggning av mål om betalningsförelägganden i nu berört avseende bör enligt motionärens mening gällande bestämmelser på området ses över, lämpligen av rättegångsutredningen.

Svenska Inkassoföreningen har i en till utskottet inkommen skrift förklarat sig instämma i motionsyrkandet.

Gällande bestämmelser m. m.

Betalningsföreläggande kan utverkas i en form av summarisk betalningsprocess vid allmän domstol för fordringar som avser annat än skadestånd och som inte grundar sig på skriftligt fordringsbevis. Bestämmelser härom ges i lagsökningslagen (1946: 808). Förfarandet i mål om betalningsföreläggande är i allmänhet skriftligt. Om en ansökan om betalningsföreläggande inte bestrids av gäldenären, utfärdar rätten ett bevis om detta. Beviset innefattar också en förklaring att utmätning för fordringen genast får ske.

Betalningsföreläggande har stor frekvens i rättslivet. Sålunda inkom år 1979 till landets tingsrätter 347 736 mål om betalningsföreläggande.

Enligt 31 § lagsökningslagen gäller i fråga om laga domstol i mål om betalningsföreläggande vad som är stadgat för tvistemål. För sådana mål finns bestämmelser om domstols lokala behörighet i 10 kap. rättegångsbalken (RB). Enligt huvudregeln i 10 kap. 1 § RB är laga domstol i tvistemål i allmänhet rätten i den ort där svaranden har sitt hemvist. Den ort där svaranden är mantalsskriven anses som hans hemvist. Saknar svaranden känt hemvist inom landet får talan väckas mot honom

vid rätten i den ort där han uppehåller sig eller, vid tvist rörande betalningsskyldighet, där honom tillhörig egendom finns.

I vissa fall har käranden valfrihet att väcka talan vid annan domstol än den där svaranden har sitt hemvist. Enligt 10 kap. 5 § RB får t. ex. den som idkar näringsverksamhet i vissa fall sökas där han har fast driftställe. Har svaranden dragit på sig en skuld på en ort där han mera varaktigt befinner sig får enligt 10 kap. 6 § RB talan mot honom väckas där, så länge han befinner sig på den orten. Denna bestämmelse möjliggör att talan mot den som har flyttat från en ort till en annan i viss utsträckning kan väckas på den senare platsen, även innan han har hunnit bli mantalsskriven där.

Väcks talan vid obehörig domstol utgör detta ett sådant rättegångshinder att talan skall avvisas av domstolen. Av 10 kap. 18 § RB följer emellertid att de förut nämnda reglerna om laga domstol i regel är tvingande i tvistemål bara för det fall att svaranden gör en invändning om att talan har väckts vid obehörig domstol. Enligt 34 kap. 2 § RB skall svaranden göra en sådan invändning då han vid rätten första gången för talan i målet, dvs. i sitt svaromål eller vid första inställelsen. Underlåter svaranden att göra någon invändning eller sker det för sent anses tvisten enligt 10 kap. 18 § RB väckt vid rätt domstol, till följd varav rättegångshinder inte föreligger.

Bl. a. för att svaranden skall kunna göra invändningar om domstolens lokala behörighet föreskrivs i 42 kap. 2 § RB att stämningsansökan skall innehålla uppgifter om de omständigheter som betingar rättens behörighet.

RB:s regler om laga domstol gäller som nyss har sagts också mål om betalningsföreläggande. I sådana mål skall enligt 31 § lagsökningslagen rätten dock pröva sin behörighet självmant. Prövningen är med andra ord inte beroende på om gäldenären gör invändning i saken eller inte. Borgenären skall i sin ansökan om betalningsföreläggande ange de omständigheter som betingar rättens behörighet och uppgifterna härom skall av rätten tas för goda, om det inte förekommer anledning att de är oriktiga.

Har en ansökan om betalningsföreläggande gjorts vid obehörig domstol skall, i likhet med vad som i princip gäller för tvistemål, talan inte tas upp till prövning i sak utan i stället avvisas av rätten, 21 § lagsökningslagen.

För sådant fall ges varken i RB eller lagsökningslagen föreskrifter för domstolen om att ansökningsmålet kan vidarebefordras till domstol som är behörig att ta upp målet. Ett skäl till denna ordning kan såsom uttalas i förarbetena till RB (SOU 1938: 44 s. 154 f.) vara att en överflyttning strider mot den sidoordnade ställning som olika underrätter intar till varandra. I praxis torde emellertid förekomma att bl. a. ansökningar om betalningsföreläggande lämnas över till rätt domstol.

På processlagstiftningens område finns i några fall bestämmelser som ger domstol eller annan myndighet rätt att flytta över ett mål till annan myndighet. Sådant överflyttande får t. ex. ske mellan allmän domstol och arbetsdomstolen enligt 2 kap. 5—7 §§ lagen (1974: 371) om rättegången i arbetstvister. Enligt 3 kap. 7 § föräldrabalken får ett faderskapsmål flyttas från en domstol till en annan, om det avsevärt skulle underlätta handläggningen av målet. På utsökningsrättens område finns i 21 § utsökningskungörelsen (1971: 1098) en bestämmelse om överflyttande av mål om införsel till behörig kronofogdemyndighet och i det förslag till utsökningsbalk som den 16 mars 1978 har remitterats till lagrådet finns en generell bestämmelse av liknande slag i fråga om utsökningsmål (2 kap. 4 §). För konkursrättens del finns motsvarande regler i bl. a. 7 § konkurslagen (1921: 225).

Reformarbete

Rättegångsförfarandet vid de allmänna domstolarna ses över av rättegångsutredningen (Ju 1977: 06) som bl. a. har till uppgift att föreslå åtgärder för att göra rättegångsförfarandet vid allmän domstol mera flexibelt samt såvitt möjligt snabbare och billigare.

I anslutning till det arbete som inom justitiedepartementet bedrivs på en reform av utsökningsrätten har upprättats departementspromemorian (Ds Ju 1977: 5) Summarisk process. I promemorian föreslås att de nuvarande instituten lagsökning, betalningsföreläggande och handräckning enligt 191 och 192 §§ utsökningslagen (1877: 31 s. 1) förs samman till ett gemensamt förfarande vid allmän domstol, benämnt lagsökning.

Enligt det förslag till ny lagsökningslag som läggs fram i promemorian föreslås att en ansökan om lagsökning som har gjorts vid obehörig domstol genast skall lämnas över till den domstol som enligt vad handlingarna visar är behörig. Bakgrunden till förslaget på denna punkt är enligt promemorian att nuvarande ordning i många fall framstår som onödigt formell. När talan väcks vid fel domstol beror detta oftast på förbiseende eller misstag från sökandens sida beträffande rättens lokala eller sakliga behörighet. En mera praktisk ordning har därför enligt promemorian ansetts vara att den domstol som inte är behörig i stället för att avvisa talan hjälper sökanden att få ansökan till rätt myndighet genom att lämna över handlingarna till behörig domstol.

I remiss till lagrådet den 28 juni 1979 har på grundval av bl. a. vad som föreslagits i nyssnämnda promemoria lagts fram förslag till en ny skriftlig summarisk process vid allmän domstol. Förslaget omfattar dock inte den summariska betalningsprocessen utan endast förfarandet i handräckningsmål. Enligt det förslag till handräckningslag som läggs fram i lagrådsremissen föreslås en bestämmelse (4 §) som innebär att om det kan antas att en ansökan av misstag har gjorts hos en tingsrätt

som inte är behörig handlingarna i målet skall lämnas över till den tingsrätt som enligt vad handlingarna visar är behörig.

När det gäller den summariska betalningsprocessen anförde föredragande statsrådet i lagrådsremissen bl. a. att frågan om en reformering av lagsökningslagen inte borde tas upp i det aktuella lagstiftningsärendet utan att man först borde avvakta resultatet av rättegångsutredningens arbete. Skälet härtill var att den summariska processen mer än f. n. kunde komma att samordnas med det vanliga rättegångsförfarandet enligt RB.

I specialmotiveringen till den nyss omnämnda bestämmelsen i handräckningslagen om överflyttande av en ansökan till behörig tingsrätt framhölls bl. a. att praktiskt taget samtliga remissinstanser hade tillstyrkt eller lämnat utan erinran den bestämmelse i saken som i promemorian Summarisk process föreslagits i den nya lagsökningslagen. I frågan om att införa en liknande bestämmelse för de vanliga tvistemålen del anförde departementschefen bl. a. följande.

Rättegångsutredningen har upplyst att den under sitt fortsatta arbete kommer att ta upp frågan om liknande bestämmelser bör införas i den vanliga tvistemålsprocessen. Frågan har emellertid där delvis andra aspekter än i den summariska processen. Bl. a. gäller i vanlig process som huvudregel att domstolen prövar sin behörighet endast efter invändning (jfr 10 kap. 18 § och 34 kap. 2 § RB). Frågan om överlämnande måste alltså i fråga om vanlig process avgöras utifrån delvis andra utgångspunkter. Enligt min mening finns det därför inte någon anledning att uppskjuta ett ställningstagande för handräckningslagens del.

Enligt vad utskottet har inhämtat avser rättegångsutredningen i sitt arbete på en översyn av RB också att ta upp den av motionären aktualiserade frågan.

Utskottet

I detta betänkande behandlas en motion som gäller handläggningen av mål om betalningsföreläggande. I motionen begärs en översyn av reglerna för tingsrätt att till behörig domstol flytta över en ansökan som har gjorts till obehörig domstol.

Mål om betalningsföreläggande handläggs i en summarisk betalningsprocess vid allmän domstol. Bestämmelser härom finns i lagsökningslagen. Betalningsföreläggande kan utverkas för fordringar som avser annat än skadestånd och som inte grundar sig på skriftligt fordringsbevis. Processen är i allmänhet skriftlig. Om en gäldenär inte bestrider en ansökan om betalningsföreläggande, utmynnar förfarandet i en förklaring från rätten att utmätning för fordringen genast får ske.

År 1979 inkom till landets tingsrätter närmare 350 000 ansökningar om betalningsföreläggande.

De regel om laga domstol för tvistemål som finns i rättegångsbalken är tillämpliga också för mål om betalningsföreläggande. Som huvudregel

gäller att laga domstol i tvistemål är rätten i den ort där svaranden är mantalsskriven.

Väcks talan vid obehörig domstol utgör detta i princip ett rättegångshinder, och talan skall avvisas av domstolen. Frågan om avvisning får för tvistemålsdel i regel tas upp av rätten endast om svaranden gör invändning därom. I mål om betalningsföreläggande gäller däremot att rätten själv skall pröva om talan har väckts vid behörig domstol. Denna prövning är dock ganska schematisk. Borgenärens uppgifter om de omständigheter som betingar rättens behörighet skall tas för goda, om det inte finns anledning anta att de är oriktiga.

För det fall att en ansökan om betalningsföreläggande har gjorts vid obehörig domstol ges varken i rättegångsbalken eller i lagsökningslagen några regler om att domstolen kan vidarebefordra ansökningsdelen till behörig domstol. I praktiken förekommer olika förfaranden; en del domstolar avvisar ansökningsdelen, medan andra lämnar över den till behörig domstol och åter andra uppmanar borgenären att återta ansökningsdelen.

Utskottet finner i likhet med motionären att de skildrade förhållandena innebär olägenheter, och de motiverar en översyn av de aktuella reglerna. För en sådan översyn talar också angelägenheten av att enhetliga handlägningsrutiner tillskapas för domstolarna.

Motionsspörsmålet har emellertid samband med det pågående översynsarbetet inom rättegångsområdet. Härvidlag bör uppmärksammas att det i en departementspromemoria år 1977 har lagts fram förslag till en ny lagsökningslag, som bl. a. upptog regler om att en ansökan som gjorts vid obehörig domstol skall lämnas över till behörig domstol. Förslaget har inte lett till lagstiftning vad gäller den summariska betalningsprocessen. Promemorian innehöll också förslag till ny reglering av handräckningsprocessen. I detta avseende har regeringen i remiss till lagrådet i juni 1979 lagt fram förslag till lagstiftning grundad på promemorian. I det förslaget återfinns en bestämmelse om överlämnande till behörig domstol av en felaktigt gjord ansökan. En proposition i ämnet beräknas bli förelagd riksdagen inom kort. Enligt vad som anförs i lagrådsremissen bör frågan om en reformering av lagsökningslagen samordnas med den översyn av rättegångsförfarandet vid de allmänna domstolarna som görs av rättegångsutredningen.

Enligt vad utskottet har inhämtat avser rättegångsutredningen att ta upp den av motionären aktualiserade frågan. Utskottet anser därför att det inte är påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionsyrkandet.

Utskottet hemställer
att riksdagen avslår motionen 1979/80: 796.

Stockholm den 29 april 1980

På justitieutskottets vägnar

BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Eric Jönsson (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Arne Nygren (s), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Göte Jonsson (m), Helge Klöver (s), Ella Johnsson (c), Karl-Gustaf Mathsson (s), Bonnie Bernström (fp), Maja Ohlin (s), Stina Eliasson (c) och Maja Bäckström (s).